

Неллі Корнієнко

доктор мистецтвознавства, академік НАМУ,
генеральний директор НЦТМ ім. Леся Курбаса

e-mail: kornienko.nelly@gmail.com

Nelli Kornienko

Doctor in Art Studies, Academician of the National
Academy of Arts of Ukraine, Director of the Les
Kurbas State Centre for Theatre Arts

orcid.org/0000-0002-6894-6308

Виклик радикальних методологій: «контріндуктивні дії» і «анархістське підприємство»

Challenge of Radical Methodologies: “Counter-Inductive Actions” and “Anarchist Enterprise”

Анотація. Вперше в українському мистецтвознавстві піднято проблему пов'язаності художньої культури з контекстами квантової фізики: культура і цивілізація перебувають зараз у незнаній досі ситуації квантового переходу. Через це дослідження проблеми вимагає принципово інших, нетрадиційних, постнекласичних, передквантових (квантових) методологічних підходів та іншого теоретичного підґрунтя. Зокрема і залучення, за Фейєрабеном, «теоретичного анархізму». Із позицій нових підходів і методологій стає очевидним: виникає можливість ініціювати принципово новий, глобальний театр-мережу — чи ширше — глобальну художню мережу.

Ключові слова: художня культура, квантова фізика, постнекласична методологія, передквантова (квантова) методологія, «теоретичний анархізм».

Усе, що створено уявою, має існувати десь у Всесвіті.

Джон Бойнтон Прістлі

«Наука — це, по суті, анархістське підприємство: теоретичний анархізм більш гуманний і прогресивний, ніж його альтернативи, які спираються на закон і порядок», — так у своїй праці «Проти методу. Нарис анархістської теорії пізнання» висловився один із провідних світових методологів Пол Фейєрабенд [19, с. 5]. Його принцип проліферації стверджує: слід «винаходити і розвивати теорії, що не узгоджуються з усталеною думкою, навіть якщо остання підтверджена і загальноновизнана» [20, с. 105]. Він називає це *контріндуктивною* дією. Зрозуміло, переконливість має спиратись на бездоганну наукову коректність з урахуванням висловлених гіпотез і залученого автором дослідницького поля. Проте аргументи мають бути максимально переконливими, а не неодмінно підтверджуватися досвідом. Цю вимогу вчений висловив на перший погляд ризикованою тезою — «дозволено все».

Вважаю давно назрілою проблему нових відносин так званих точних наук, передусім природничої сфери, і наук гуманітарних. Надто сприйнятливими до нових смислових імпульсів у бутті є художні матерії і науки, що їх досліджують. Проблема також актуальна і щодо методологічних баз, які слід системно взаємно адаптовувати.

Про ефект власне художнього — об'єкту нашої з вами зацікавленості — уже говорилося як про ефект ущільнення змістів і енергій.

Отже, методологічні принципи Фейєрабенда відповідають сучасним викликам теорій пізнання і раціональної модерної думки. Приголомшливі аналогії Фейєрабенда — знак потреб у новому типі аргументації, новому рівні інтелектуальної свободи і свободи ризику, у новому типі дослідника, ерудованішого, «знавця» і гуманітарних видів знань, і фізики, біології, психології, практик художньої культури тощо. І це сьогодні — головний виклик.

Ми ініціюємо новий напрям у гуманітаристиці, зокрема, у мистецтвознавстві і культурології, а саме — *синергетику художньої культури*, з акцентом на дослідженні відкритих нелінійних систем з високими рівнями свободи і автономності, якими власне і є системи художньої культури.

Чому це важливо?

Світ і ми перебуваємо — з 2012–2013 років — у *квантовому переході*, стані, доти невідомому еволюції, принаймні нею не зафіксованому. Ми — на порозі нового еволюційного стрибка. Цьому стану притаманні: непередбачуваність, підвищена спонтанність у поведінці

всіх систем, зокрема, й художніх; «скасування» багатьох класичних критеріїв і форм на користь постнекласичних (передквантових) і квантових. *Випадок і ймовірність* стають законодавчою нормою нових процесів і формують їх. Виникає запит на Надлюдину, *іншу* людину, ймовірнісну, з активним і масштабним потенціалом «постійної творчості». Творчості в режимі on-line. По суті і за смислами — щомиттевої, хоч би яким парадоксальним чи неможливим це здавалось.

Не випадково у США існує «Проект дослідження резервних можливостей» (Інститут Есален), розпочатий ще у 1976 році. Керівник проекту М. Мерфі видав розлогу роботу «Майбутнє тіла: дослідження подальших можливостей людської еволюції» (1992). Він стверджує, що відбувається «глибинна структурна перебудова всієї соціальної тканини» людства «у зв'язку з підвищеною загрозою його знищення» [21, с. 8]. Але саме людина у її нині межовому, екстремному стані є предметним суб'єктом художнього дослідження в мистецтві і в науці про мистецтво. Гуманітарна і художня сфера є, передусім, людиновимірними.

В останнє десятиріччя сучасну науку про культуру збудують серйозні дискусії, розпочаті постмодерном. Культуролог із Гіссенського університету Доріс Бахманн-Медик у своїй книзі «Культурні повороти. Нові орієнтири в науках про культуру» [7] підбиває, на наш погляд, актуальні, хоча і дещо проміжні підсумки.

Від початку 1970-х років у сфері лінгвістичного повороту — одного з багатьох Культурних Поворотів (Cultural Turns) — «вдалося змінити напрям думки і встановити нові ракурси дослідницької діяльності» [7].

«Пройшовши через коло всіх дисциплін, “повороти” дозволили виявити в них неосвоєні раніше сфери досліджень та цілеспрямованими дослідними зусиллями зламати усталений теоретико-методологічний канон.

Так постали новаторські напрями — як-от інтерпретативний поворот (interpretive turn), перформативний поворот (performative turn) і рефлексивний поворот (reflexive turn), що спочатку склалися в сфері культурної антропології, а потім у контексті зміни провідних дисциплін сформулювали постколоніальний поворот (postcolonial turn) поряд із просторовим (spatial turn) та іконічним/пикторіальним поворотом (iconic/pictorial turn); віднедавна до них долучився і перекладацький поворот (translational turn)» [7].

Бахманн-Медик наголошує на майже повному отождненні наук про культуру і гуманітарних наук загалом, що перетворилося на «шифр модернізації». Було подолано вузькість окремих дисциплін — далось взнаки намагання вбудуватись у міжнародний контекст теоретичних підходів і вже з «їхньої перспективи модернізувати гуманітарні науки». Це — одна з тез.

Друга — відгук на проблему плюралізму і «множинних модерностей» (за Шмуелем Ейзенштадтом). Власне, науки про культуру переважно передбачали європоцентристське бачення й інтерпретували проблеми саме таким чином. Настав час для ширших ландшафтів, для інших канонів, хоча європейські і далі зберігають свої важливі позиції.

За умов квантового переходу і нового погляду на наш предмет, підходи, методології, теоретичні ідеї, гіпотези мають перебудовуватись радикально і швидко. І що надважливо для нашого предмету — наука (мистецтвознавство і культурологія) має звернутись до ресурсів квантового світу, який і відповідає сучасному типу пізнання. Тобто ми маємо стати свідками квантового повороту (quantum turn). Маємо закласти адекватного рівня критерії і методології гуманітарно-природничої інтеграції — у напрямі до *єдиної, фундаментальної теорії творчості*. Теорії всього.

Нагадаю у зв'язку з цим і дослідження О. Коблякова, що засвідчують фундаментальну єдність законів художньої і наукової творчості [5; 6]. Теоретичну і практичну базу інтегрального підходу розробляє і американський філософ Кен Вілбер.

Зміну модальностей художніх текстів в останні пів століття засвідчено експериментами художньої культури з основними, базовими поняттями — часопростору, ролі спостерігача, суб'єктивності як такої. Художня культура — через мовну умовність — постала як парадоксальна, своєрідна *квантова фізика*.

Коректним стає запитання: невже театр інспірує власну квантову фізику?

Працюючи з підсвідомістю, театр практиками Някрошюса, Філіпа Жанті, Боба Вілсона, Андрія Жоддака та ін. запропонував в якості аналога досі невідомих вимірів часопростору естетику непередбачуваності сновидіння, галюцинації, розгортання програм давньої, до того прихованої, актуалізованої тут-і-тепер пам'яті. Нове прочитання часу у виставах, скажімо, Някрошюса і Жоддака — та й не тільки їх — підривало абсолютність нормативів класики — час, нагадаю, поставав *одномоментно сучасним, минулим і майбутнім*.

Ця нова «фізика театру», як і релятивістська фізика, сполучилася з містичним досвідом давніх східних філософій. Звернімося до такого авторитетного автора, як Д. Т. Судзукі (цит. за працею Ф. Капра [17]): «У цьому духовному світі *не існує розмежування часу на минуле, сьогодення і майбутнє* [курсив мій — Н. К.]: вони зливаються в одній-єдиній миті животворного буття... Цей момент осяяння містить в собі минуле і майбутнє, але не стоїть на місці з усім своїм вмістом, а перебуває у невпинному русі» [22].

Ще один фантастичний факт залучає до квантових реальностей і необхідності адекватних методологій.

Нині наукою підтверджено донедавна сенсаційне, а саме — *вплив свідомості на реальність*. Факт, доведений як теорією Джо Діспензи (і не тільки), так і в експерименті(!). З цього приводу слід згадати здогад В. Кандинського про те, що *наша свідомість творить простір і час*. Звісно, феномен стосується художнього простору. На підставі аналізу художніх практик стверджуємо, що саме там квантові матерії свідомості виявляють себе найпотужнішим резервом креативного мистецтва.

«Саме феноменальна сила свідомості, завдяки здатності до концентрації, створює так звані синаптичні

зв'язки — зв'язки між нейронами. Повторювані переживання (ситуації, думки, почуття) створюють стійкі нейронні зв'язки, що називаються нейронними мережами. Кожна мережа є, по суті, певним спогадом, на основі якого наше тіло в майбутньому реагує на схожі об'єкти і ситуації. За Діспензою, усе наше минуле «записане» в нейромережах мозку, які формують те, як ми сприймаємо і відчуваємо світ в цілому і його конкретні об'єкти зокрема» [2].

С. Гроф і К. Вілбер, М. Мерфі і Р. Волш, а також інші учені, що спираються на трансперсональні вимірювання (при всіх їхніх відмінностях), заявили, що необхідно включити в традиційні наукові підходи не тільки досвід Сходу, а й європейські духовно-релігійні традиції (див. роботи: [12], [13], [4], [15], [3], [21], [16]). Для повноти теорії сьогодні слід включити в цей почесний список також і евристичні відкриття художньої культури.

Театр кінця ХХ — початку ХХІ століття докорінно інакше, ніж театр епохи класичного модерну, опановує не лише проблему часопростору чи відносин зі свідомістю. Зовнішній, часто описово-інформативний, психологічний, іколи метафоричний часопростір поступається місцем пошукам художньо-естетичної мови, адекватної для процесів внутрішніх. В епоху модерну траплялися спроби проникнути в суть внутрішніх процесів: і Курбас, і Арто, і Джойс, і Пруст, і Піранделло, і Вайльд (до них — Стріндберг, д'Анунціо, символісти та ін. художники) виявляли інтуїтивний візіонеризм на цьому полі. Утім, найновіша художня культура запропонувала цій естетичній проблемі, сказати б, новий дослідницький фундамент.

Відчуваючи ентропійність традиційних підходів, їхню нечутливість до непередбачуваного, ймовірного, неможливість класичної науки відповісти на запитання, *що таке свідомість*, — нині чи не найактуальніше для нашого предмету — ми вирішили актуалізувати і дещо урального тему своєрідного діалогу театру, художньої культури, літератури і квантового світу.

Щойно я закінчила монографію «Театр і квантовий світ: Спокуси вільнодумства», де спробувала на новітніх теоретичних і методологічних засадах розпочати виконувати цю нову стратегію мистецтвознавства.

У ній висунуто низку гіпотез з апеляціями до природничих наук, які мають на меті спровокувати сучасну фізику до нового діалогу з гуманітарною і художньою сферами, де останні виступають сильними суб'єктами, нерідко випереджаючи сферу наук природничих. Відомі факти реального впливу, скажімо, поетик Джойса чи Борхеса на фізику, а у випадку Борхеса — навіть на фізику квантових ресурсів.

У зазначеній монографії ми дозволили собі подискутувати з фізиками на важливу тему оборотності/необоротності часу в нелінійних системах, гіпотетично «скасувавши» твердження сучасної фізики про його категоричну необоротність. Здійснили гіпотетичну спробу адаптувати загадкову формулу *суперпозиції* з квантової фізики до гуманітарного ресурсу. Досліджуючи феномен невидимого й енергії мислення, ми спробували (ризикнули) внести елементи нетрадиційного методологічного і теоретичного

підходу в розвиток ідей Руперта Шелдрейка про *морфогенетичні поля* та *морфогенетичні резонанси*. Полемічні для природничого середовища думки цього біохіміка, трансформуючись у середовище художнє, на нашу думку, віднаходять відчутну свободу творення нових смислів.

Народжується *інша* театральна антропологія, яка буде працювати зі станами ймовірностей — ресурсом квантового світу. На порозі нового еволюційного стрибка, про який вже йшлося, актуалізується поняття Надлюдина. Розпочалися філософські практики «формування нового техносередовища і віртуальних світів». Йдеться про «особливий світоустрій, який цілком, у своїх внутрішніх засадах, *формується волею і діяльністю людей* [курсив мій — Н. К.]» [18].

На такий ілюзіон театр і художня культура відреагували зміною своїх стратегій і певними експансіоністськими зазіханнями. Діагнози мистецтва (театру), які нині успішно перехоплюють програми філософської антропології, опосередковано оприлюднюють її кризу.

Людина визнає своє тяжіння до кордону, до межі. Пост- і постпостмодерністська «інформаційна» свідомість перебувають у стані «перманентної онтологічної біфуркації».

Відповідно до прогнозів експертів-футурологів, «до 2030-го [роботи] випередять людину в інтелектуальних здібностях. А до 2035 року роботи цілком замінять людей як робочу силу» [1]. Є точка зору (вона, зокрема, належить Дейву Евансу), що роботи — це «альтернативна гілка еволюції, що виникає у нас на очах».

Непросту полеміку довкола інформаційної реальності і поста людини в ній, мережевої логіки і Матриці, штучного інтелекту і Логосу, що нараховує сьогодні томи, можна підсумувати так: «Після переходу від міфу до логосу, від переважно чуттєвого сприйняття світу до раціонального, людство здійснює другий великий історичний перехід від логосу до матезису, коли «жива» ціннісно-цільова раціональність замінюється відчуженою від суб'єкта технологією інформаційних перетворень. Поворот, який в його долі може стати останнім» [10] (додатково див. [11], [8], [9]).

І тут слід повернутись до найфундаментальнішого ресурсу еволюції на поточному етапі — до культури, до гуманітарних цінностей, і, зокрема, до теорій, методологій, гіпотез в науках про них.

Із позицій нових підходів і методологій стає очевидним: виникає можливість зніціювати *принципово новий, глобальний театр-мережу* — чи ширше — *глобальну художню мережу*, що стратегічно «накріє» відповідні культури, запропонувавши їхнім суспільствам буття за критеріями *художнього*. Духовного. Найефективнішого. (Окремим здобутком цього процесу може стати стратегічна лінія «ймовірного театру».)

Фантастика нових, фізичних реальностей втілюється з досконалістю фундаментальних законів мистецтва. Постнекласика, передквантові і квантові контексти засвідчують стратегічне: *відкриттям цих непередбачуваних моделей Порядку у часопросторовому континуумі*

ми завдячуємо не лише фізиці, не лише біоцентричній науці, а й самостійним і незалежним відкриттям художньої культури. Можливо, передусім — саме їм.

На мою думку, ми вступаємо нині в особливий етап пізнання світу — в мисленневий експеримент з найризикованіших відкриттів наук про людину. А той факт, що художня культура апелює лише до людини, до індивіда і особистості, — робить цей експеримент глибоко «інтимним», суб'єктивним у найвищому і найкоректнішому сенсі цього слова.

Упереджувальні сценарії наближення до квантових вимірів, на мою думку, зроблять художню культуру спрможною стати фундаментальною моделлю творчих про-

цесів, моделлю творчості як такої безпосередньо у Житті. Саме їм належатиме творення найактуальнішої нині ймовірнісної особистості, про яку говорив В. Налімов. Власне, такі сценарії формують Життя у нових квантових реаліях і створюють безпекові «подушки» на етапі цього онтологічного виклику.

Але серед найважливішого є ще одне. Якщо коротко: скориставшись запропонованим механізмом, сучасні суспільства одержать можливість у коротко- чи середньостроковій перспективі демонтувати системи загрозового консюмеризму на користь культури і цивілізації альтруїзму, на шляху до яких наполягають європейські мислителі і філософи.

Література

1. Бондарев А. Бесчеловечные профессии. Как роботы вытесняют людей на рынке труда. 2012. № 23. URL: <https://bit.ly/2ТМОАkZ> (дата обращения: 29.12.2019).
2. Доказано: наше сознание влияет на реальность. URL: <https://naucaitechnika.ru/blog/43148939865/Dokazano:-nashe-soznanie-vliyaet-na-realnost> (дата обращения: 29.12.2019).
3. Гроф С. Космическая игра: исследование рубежей сознания. Москва: ТПИ, 1997. 256 с.
4. Гроф С. Путешествие в поисках себя: измерения сознания и новые перспективы психотерапии и внутреннего исследования. Москва: ТПИ, 1995. 342 с.
5. Кобляков А. А. Основы общей теории творчества (синергетический аспект) // Философия науки. Вып. 8: Синергетика человекомерной реальности. Москва: ИФ РАН, 2002. URL: <http://iph.ras.ru/page52230477.htm> (дата обращения: 29.12.2019).
6. Кобляков А. А. Синергетика. Язык. Творчество. Синергетика, язык, творчество // Синергетическая парадигма. Москва, 2002. Вып. 2. URL: <http://spkurdyumov.ru/art/sinergetika-yazyk-tvorchestvo/> (дата обращения: 29.12.2019).
7. Культурные повороты. Главы. URL: <https://postnauka.ru/longreads/80747> (дата обращения: 29.12.2019).
8. Кутырев В. А. Апология человеческого // Вопросы философии. 2002. № 9. С. 68–80.
9. Кутырев В. А. Апология человеческого (предпосылки и контуры консервативного философствования) // Вопросы философии. 2003. № 1. С. 63–75.
10. Кутырев В. А. Реконструкция человека (информационная реальность и философская антропология). URL: <http://www.culturalnet.ru/files/kut/05.html> (дата обращения: 29.12.2019).
11. Кутырев В. А. Человек 21 века: уходящая натура // Человек. 2001. № 1. С. 9–16.
12. Майков В., Козлов В. Трансперсональная психология: истоки, история, современное состояние. Москва: АСТ, 2004. 603 с.
13. Майков В., Козлов В. Трансперсональный проект. Москва: МАПН, 2007. Т. 1. 350 с.
14. Никифоров А. Л. Философия науки: история и методология. Москва: АСПЕКТ ПРЕСС, 1998. 280 с.
15. Станислав Гроф: Людьми управляют матрицы. URL: <https://bit.ly/2wB4HKD> (дата обращения: 29.12.2019).
16. Уилбер К. Никаких границ: восточные и западные пути личностного роста. Москва: ТПИ, 1998. 283 с.

References

1. Bondarev A. Beschelovechnye professii. Kak roboty vytesnyayut lyudey na rynke truda. 2012. # 23. URL: <https://bit.ly/2ТМОАkZ> (last accessed: 29.12.2019).
2. Dokazano: nashe soznanie vliyaet na realnost. URL: <https://naucaitechnika.ru/blog/43148939865/Dokazano:-nashe-soznanie-vliyaet-na-realnost> (last accessed: 29.12.2019).
3. Grof S. Kosmicheskaya igra: issledovanie rubezhey soznaniya. Moskva: TPI, 1997.
4. Grof S. Puteshestvie v poiskah sebya: izmereniya soznaniya i novyye perspektivy psihoterapii i vnutrennego issledovaniya. Moskva: TPI, 1995;
5. Koblyakov A. A. Osnovy obschey teorii tvorchestva (sinergeticheskiy aspekt) // Filosofiya nauki. Vyip. 8: Sinergetika chelovekomernoy realnosti. Moskva: IF RAN, 2002. URL: <http://iph.ras.ru/page52230477.htm> (last accessed: 29.12.2019).
6. Koblyakov A. A. Sinergetika. Yazyk. Tvorchestvo. Sinergetika, yazyk, tvorchestvo // Sinergeticheskaya paradigma, vyip. 2, M., 2002. <http://spkurdyumov.ru/art/sinergetika-yazyk-tvorchestvo/> (last accessed: 29.12.2019).
7. Kulturnye povoroty. Glavyi. URL: <https://postnauka.ru/longreads/80747> (last accessed: 29.12.2019).
8. Kutyirev V. A. Apologiya chelovecheskogo // Voprosy filosofii. 2002. # 9. S. 68–80.
9. Kutyirev V. A. Apologiya chelovecheskogo (predposylki i kontury konservativnogo filosofstvovaniya) // Voprosy filosofii. 2003, # 1. S. 63–75.
10. Kutyirev V. A. Rekonstruktsiya cheloveka (informatsionnaya realnost i filosofskaya antropologiya). URL: <http://www.culturalnet.ru/files/kut/05.html> (last accessed: 29.12.2019).
11. Kutyirev V. A. Chelovek 21 veka: uhodyaschaya natura // Chelovek. 2001. # 1. S. 9–16.
12. Maykov V., Kozlov V. Transpersonalnaya psihologiya: istoki, istoriya, sovremennoe sostoyanie. Moskva: AST, 2004;
13. Maykov V., Kozlov V. Transpersonalnyiy projekt. Moskva: MAPN, 2007. T. 1.
14. Nikiforov A. L. Filosofiya nauki: istoriya i metodologiya. Moskva: ASPEKT PRESS, 1998. 280 s.
15. Stanislav Grof: Lyudmi upravlyayut matritysi. URL: <https://bit.ly/2wB4HKD> (last accessed: 29.12.2019).
16. Uilber K. Nikakih granits: vostochnye i zapadnye puti lichnostnogo rosta. Moskva: TPI, 1998.

17. Капра Ф. Дао фізики. URL: <https://bit.ly/39xlBbJ> (дата обращения: 29.12.2019).
18. Эпштейн М. Проективная теория в естественных и гуманитарных науках. URL: <https://bit.ly/2TRWdHc> (дата обращения: 29.12.2019).
19. Feyerabend P. *Against Method*. 3rd ed. London: Verso, 1993. URL: <https://bit.ly/330KKcw> (last accessed: 12.29.2019).
20. Feyerabend P. Reply to Criticism: Comments on Smart, Sellars and Putnam. In *Proceedings of the Boston Colloquium for the Philosophy of Science 1962–64: In Honor of Philipp Frank*, edited by R. S. Cohen and M. W. Wartofsky, 223–61. *Boston Studies in the Philosophy of Science 2*. New York: Humanities Press.
21. Murphy M. *The future of the body: the study of the further possibilities of human evolution*. Los Angeles, CA: Jeremy P. Tarcher, 1992. 602 p.
22. Suzuki D. T. *On Indian Mahayana Buddhism*. E. Conze (ed.). New York: Harper & Row, 1968. 284 p.
17. Fritof Kapra. *Dao fiziki*. URL: <https://bit.ly/39xlBbJ> (last accessed: 29.12.2019).
18. Epshteyn M. *Proektivnaya teoriya v estestvennyih i gumanitarnyih naukah*. URL: <https://bit.ly/2TRWdHc> (last accessed: 29.12.2019).
19. Feyerabend P. *Against Method*. 3rd ed. London: Verso, 1993. URL: <https://bit.ly/330KKcw> (last accessed: 12.29.2019).
20. Feyerabend P. Reply to Criticism: Comments on Smart, Sellars and Putnam. In *Proceedings of the Boston Colloquium for the Philosophy of Science 1962–64: In Honor of Philipp Frank*, edited by R. S. Cohen and M. W. Wartofsky, 223–61. *Boston Studies in the Philosophy of Science 2*. New York: Humanities Press.
21. Murphy M. *The future of the body: the study of the further possibilities of human evolution*. Los Angeles, CA: Jeremy P. Tarcher, 1992. 602 p.
22. Suzuki D. T. *On Indian Mahayana Buddhism*. E. Conze (ed.). New York: Harper & Row, 1968. 284 p.

Kornienko N.

Challenge of Radical Methodologies: “Counter-Inductive Actions” and “Anarchist Enterprise”

Abstract. For the first time in Ukrainian art criticism, the problem of interplay between artistic culture and the contexts of quantum physics has been raised: culture and civilization are now in a situation of a quantum transition, unknown until now. The study of the problem requires fundamentally different, non-traditional, post-non-classical, pre-quantum (quantum) methodological approaches and another theoretical basis, in particular, involving and, so to speak, “theoretical anarchism”, according to Feyerabend.

Keywords: artistic culture, quantum physics, post-non-classical methodology, pre-quantum (quantum) methodology, “theoretical anarchism”.

Корниенко Н.

Вызов радикальных методологий. «Контриндуктивные действия» и «анархистское предприятие»

Аннотация. Впервые в украинском искусствоведении поднята проблема взаимозависимости художественной культуры и контекстов квантовой физики: культура и цивилизация находятся сейчас в ситуации квантового перехода, неизвестной до сих пор. Исследование проблемы требует принципиально иных, нетрадиционных, постнеклассических, передквантовых (квантовых) методологических подходов и иной теоретической базы, в частности, привлечения так называемого «теоретического анархизма», по Фейерабенду.

Ключевые слова: художественная культура, квантовая физика, постнеклассическая методология, передквантовая (квантовая) методология, «теоретический анархизм».